

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

transcendentale. Dat betekent dat seksuele differentie niet kan worden vormgegeven in een historisch-contingent kader, het kan niet cultureel bepaald worden. Butler vind dit problematisch omdat zij, net zoals Lacan, de vorming van het subject ziet geschieden in een act van verwerping. Maar waar bij Lacan die verwerping een soort transcendentale status heeft, spreekt Butler van een sociaal bepaalde verwerping. Geïnspireerd door de macht-theorieën van Foucault, begrijpt Butler de heersende normen en waarden in een samenleving als tot stand gekomen door een verwerping van het abjecte. Binnen die heersende normen en waarden bestaat volgens Butler de wet van heteroseksualiteit die tot stand komt door verwerping van homoseksualiteit. Die abjecte homoseksualiteit blijft echter wel druk uitoefenen op de norm van heteroseksualiteit. Het probleem met de transcendentale status van Lacans seksuele differentie is de rigiditeit waarmee het subject homoseksualiteit zou moeten afwijzen om zich als heteroseksueel subject te kunnen bevestigen. Wanneer die seksuele differentie zou zijn vormgegeven in een cultureel kader, hoeft die afwijzing niet zo rigide te zijn. Een voorbeeld hiervan is wellicht de situatie in Nederland in tegenstelling tot de Amerikaanse situatie die Butler beschrijft. Men kan argumenteren dat door pedoseksualiteit sterk af te wijzen, homoseksualiteit binnen de heersende normen en waarden wordt geplaatst. In de discussie die volgde vroeg men zich af waarom het nodig is dat de constitutie van het subject wordt bemiddeld door trauma's of verwerping. Is er geen psychoanalytische theorie denkbaar die de subjectconstitutie op een positieve wijze beschrijft, zoals wellicht de theorie van Benjamin? Daarbij werd ook een vergelijking getrokken tussen het abjecte karakter van het verworpene en de walging die volgt op het taboe. Het vraagstuk van de seksuele differentie werd tijdens de studiedag niet eenduidig

beantwoord, wat ook niet de opzet was. Voor zowel filosofen als psychoanalytici was het echter een interessante kennismaking met feministische theorie.

Kortdurende psychotherapie als uitdaging

Verslag van

Tijd en tijdsbesef in kortdurende psychoanalytische psychotherapie
[Amersfoort, 11 november 2005]

HELEEN MÜLDER

Op de vorige studiedag van de Nederlandse Vereniging voor Psychoanalytische Psychotherapie werd een lans gebroken voor langdurende psychotherapie, mede als reactie op de overheidsbeperking van therapiezittingen. Op de huidige studiedag, onder leiding van dagvoorzitter Dini Hoenink, kwam kortdurende psychotherapie als positieve keus aan bod.

Prof. dr. Paul van Tongeren, hoogleraar wijsgerige ethiek, belichtte de tijd vanuit filosofisch perspectief. Pas in de Middeleeuwen werd de tijd als existentiële categorie beschouwd (Augustinus). Tijdsbeleving als spiegel van het menselijk verlangen. Hij gaf aan de hand van Kierkegaards *De Ongelukkigste*, een boeiend exposé over 'het lijden aan de tijd'. In dit verhaal onderzoekt een groep mensen wie in aanmerking komt voor het — nog lege — graf met als opschrift 'de Ongelukkigste'. Zij ontdekken dat mensen ongelukkig zijn als ze aanwezig zijn in een afwezige tijd, bijvoorbeeld leven in beklag over het verleden (Antigone, Job) of over de toekomst (voortdurend reorganiseren). Hun hoop op betere tijd echter verzacht de pijn. Mensen zijn ook ongelukkig als ze afwezig zijn in een afwezige tijd, zoals de mislukte martelaar of de teleurgestelde idealist. Bij hen verzacht vaak cynisme de

pijn. Het meest ongelukkig lijkt degene die aanwezig is in een afwezige tijd, zoals de man die zich herinnert dat hij niet de vader was die hij had willen zijn.

De overige sprekers belichtten behandelmodellen waarin de tijd bewust beperkt is. Marja Rexwinkel, (kinder)psychoanalytica bij het NPI, besprak de *Vijf-sessiesconsultatie met baby en ouders* naar het Tavistock-model. In dit model is geen diagnostische fase: centraal staan de observatie en het delen hiervan met de ouders. Het model ontleent twee pijlers aan Winnicott: het functioneren van een baby moet gezien worden in de context van zijn ouders ('There's no such thing as a baby'); onverwerkte problematiek bij de ouders ('ghosts in the nursery') kan de relatie met de baby erg bemoeilijken. De in elke relatie aanwezige haatgevoelens blijken vaak moeilijk hanteerbaar. Naarmate ze meer onbewust moeten blijven, worden ze schadelijker. Zo brak de anderhalfjarige Tim de tent af terwijl zijn moeder vertelde over de zware bevalling alsof dit gisteren was gebeurd. Het was alsof zij bezorgd bleef of ze Tim wel in leven kon houden en alsof Tim haar vanaf het begin de baas was. Rexwinkel liet zien hoe de tegenoverdrachtsgevoelens hielpen de focus te vinden. Zij benadrukte het belang van een team hiervoor. Nieuw was de concrete wijze waarop de ouders werden geholpen om in de therapiekamer het probleemgedrag van de baby te reguleren en het contact te herstellen. Zo wordt regulatie in de ouder-kindrelatie bevordert en daarmee de organisatie van de binnenwereld van de baby. Rexwinkel betoogde overtuigend de zin van korte interventie in deze fase: de problemen zijn nog niet 'vastgeroest', de gezinsverhoudingen zijn na de komst van de baby nog niet gestabiliseerd en het kind ontwikkelt zich snel. Daarna hield dr. Thijs de Wolf, psychoanalyticus, een helder verhaal over de affectfobiebehandeling naar McCullough. Uitgaande van onderzoek naar Davanloo's methode, waaruit bleek dat confrontatie alleen effectief is met empathie, ontwikkel-

de McCullough een therapie waarin nieuwe gehechtheid wordt aangeboden met nadruk op clarificatie in plaats van confrontatie van afweer.

De Wolf wees op de overeenkomst tussen de begrippen 'affectfobie' en 'intra-psychisch conflict'. Met McCullough onderscheidde hij activerende affecten (o.a. woede, opwindings) van inhiberende (o.a. angst, schaamte). Bij een affectfobie zijn de inhiberende affecten zo sterk dat ze de activerende blokkeren. Vertaald naar Malans conflict driehoek: afweer (=gedrag), angst (=inhiberende gevoelens), verborgen gevoel (=activerende gevoelens).

Doel van de behandeling is: herstructureren van de afweer, het affect en de beelden van zichzelf en de ander. Dit wordt bereikt met doorwerken van de focus. De correctieve emotionele ervaring met gehechtheid is daarbij belangrijker dan het doorwerken van overdracht. Leertheoretische technieken als 'exposure' aan activerende affecten worden gebruikt bij het werken aan de angst voor het verborgen affect. Er wordt expliciet geoefend: eerst in fantasie ervaren, later toepassen in de overdracht en buiten de therapie. Veelbelovend vond De Wolf de brug die dit model slaat tussen psychoanalytische theorieën en de leertheorie. Helaas bleef door het ontbreken van casuïstiek onduidelijk hoe deze behandelvorm in de praktijk verschilt van de traditionele psychoanalytische en gedragstherapie.

Onder leiding van Hoenink ontstond een levendige discussie. Verrassend eenvoudig was Van Tongeren over kortdurende psychotherapie: efficiënt omgaan met de tijd veronderstelt dat je over de tijd heen kunt kijken en dat kan niemand.

Na de uitstekende lunch trad Mirsa Adami, pianiste, op. Bij het thema 'tijdsbeleving' droeg zij vier gedichten voor en motiveerde haar keuze voor het bijbehorende muziekstuk. Ondanks de bedroevende kwaliteit van de piano, wist Adami te ontroeren met ingetogen, heldere voordracht en prachtig pianospel.

Vervolgens pleitte Marijke van Aken-van der Meer, psychotherapeut, hoofd KKP Altrecht, enthousiast voor korte groepstherapie als effectieve bron van verandering. Het dakpanmodel voorziet in een groepstherapie met twee subgroepen: junioren en senioren. Na vier maanden nemen de senioren afscheid. De junioren worden de nieuwe senioren en er komt een nieuwe subgroep als junioren bij. Halverwege wordt de beperking in tijd dus concreet in het afscheid van de senioren. Deze methode heeft veel voordelen: limitering, cultuuroverdracht, groepscohesie, leren van andermans ervaringen. Van Aken gaf in — voor mij — duizelingwekkend tempo een uiteenzetting over de diverse toepassingen en de wijze van werken. Zij wees erop dat de duur van vier maanden voor therapeuten een beperking is, maar door cliënten als ‘lang’ kan worden beleefd. Ik begreep later van groepstherapeuten dat dit model een inspirerende nieuwe ontwikkeling is. Ten slotte lichtte prof. dr. Frans de Jonghe zijn gestructureerde kortdurende psychotherapie toe met videomateriaal. De behandeling is ontwikkeld voor depressies. Aanname is dat aspecten van de actuele relaties ten grondslag liggen aan de depressie. De behandeling beslaat zestien sessies, waarvan de eerste helft wekelijks, daarna eens per veertien dagen. De Jonghe besteedde vooral aandacht aan de bespreekniveaus die hij onderscheidt in de behandeling. Achtereenvolgens: de klachten, levensomstandigheden, interpersoonlijk probleem, interpersoonlijk patroon, eigen inbreng in dit patroon, interne interpersoonlijke relatie, intrapersoonlijke relatie en de overdracht. In de video, gemaakt met een actrice als cliënt, liet De Jonghe zien hoe hij probeert de therapie te verdiepen, dat wil zeggen, naar een ander niveau te krijgen. Er was grote waardering voor dat De Jonghe ons een kijkje in de keuken gunde. Misschien door het feit dat de cliënt gespeeld werd, bleef helaas onduidelijk hoe de beleving van de cliënt meeveranderde.

Alle sprekers waren evident enthousiast over hun korte therapiemethode. Dat het tijdsbesef daarbij soms onderbelicht bleef doet niet af aan de inspiratie die de bijdragen gaven. Dat is veel waard in een tijd waar psychotherapie zo onder vuur ligt. Door tijdsbesef ook te belichten vanuit de filosofie en de kunst werd een breder perspectief aangereikt, wat ik als origineel en verruimend heb ervaren. Een onverwachte dagafsluiting kwam 's avonds van cabaretier Guido Wijers op tv: hij speelde dat hij zijn oma vraagt wat zij van haar leven geworden vindt. In een mooie dialoog zegt Wijers in zijn rol als oma: ‘Jij bent altijd maar bezig met wat je wilt worden, maar je vergeet te zijn. Ik niet: ik bèn.’

Evidence-based psychoanalysis — trajecten van innerlijke verandering

Verslag van

Behandeling van persoonlijkheidsstoornissen — Nieuwe ontwikkelingen vanuit empirisch onderzoek
[Kortenbergh, 16 december 2005]

JENS DE VLEMINCK

Op vrijdag 16 december 2005 vond in het Universitair Centrum Sint-Jozef te Kortenberg een studiedag plaats over de ‘Behandeling van persoonlijkheidsstoornissen: nieuwe ontwikkelingen vanuit empirisch onderzoek’, georganiseerd door de eigen afdeling Klinische Psychotherapie voor Persoonlijkheidsmoeilijkheden (KLIPP). Naast Rudi Vermote, KLIPP-diensthoud, werd Marco Chiesa aangetrokken als tweede *key-note speaker*.

In zijn welkomstwoord verduidelijkte Vermote de tweeledige opzet van de studiedag. Deze stond enerzijds in het teken van de vernieuwde organisatie van de KLIPP,